

బసవేశ్వర పరిణయం

- పాల్కురికి సోమనాథుడు

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

ఆ రామచంద్రుల కాళ్ళకడిగే తాను కన్యధారాబోసెను
కాంతలా నలుగురినీ జనకూడు ధారాబోసే యిచ్చెను
తెరచీరతీసితే శ్రీరాముల జూచి దేవి తానుప్పొంగెను
మంగళాసూత్రమ్ములూ రామచంద్రులూ వేడుకతో
నవ్వుచూ శ్రీరామచంద్రులూ తాను సీత మెడ గట్టెను
ఆణిముత్యపు తలంబ్రాలూ ఆరామచంద్రులూ వేడుకతో
నవ్వుచూ శ్రీరామచంద్రులూ తాను సీత శిరసున బోసెను
చిటికెన వ్రేలూ పట్టుకొని సీతతో శ్రీరాములూ
వైవాహికపు వేదికకు చనుదెంచి దేవితో గూర్చుండెను
సప్తపాదములప్పుడూ తొక్కించి అరుంధతిని చూపించిరి

- స్త్రీల రామాయణపు పాటలు (రాఘవ కల్యాణం)

ప్రశ్నలు:

1. ఈ పాట దేన్ని గురించి తెలియజేస్తున్నది?
2. సీతారాముల కల్యాణం ఇప్పటికీ మనరాష్ట్రంలో వైభవంగా ఎక్కడ జరుగుతుంది?
3. 'కల్యాణం'లో పాటించే సంప్రదాయాల గురించి మీకు తెలిసిన సంగతులు చెప్పండి.
4. 'కల్యాణానికి' - వర్యాయ పదాలు చెప్పండి.

పార్యాంశ ఉద్దేశం / నేపథ్యం

పరమశివుణ్ణి ఆరాధించేవాళ్ళంతా ఒకటే మతమని, కుల, జాతి, వర్ణ, వర్ణ భేదాల కతీతమైన సమ సమాజ స్థాపనకు కృషిచేసిన మహాత్ముడు బసవేశ్వరుడు. 'కాయికవే(మే) కైలాస' (శ్రమ జీవనమే శ్రేష్ఠ) మని చాటిన చైతన్యమూర్తి. ఇతడు కర్ణాటకలోని హింగుళేశ్వర భాగవాటి అనే అగ్రహారంలో మాదాంబ, మాదిరాజు దంపతులకు 1160లో జన్మించాడు. మాదాంబ సోదరుడు బలదేవుడు కళ్యాణకటకరాజయిన బిజ్జలుడి దగ్గర కోశాధికారి. బలదేవుడు తన కూతురు గంగాంబను బసవేశ్వరుడికిచ్చి వివాహం జరిపించాడు. ఆనాటి వివాహ సంస్కృతిని తెలియజేయడం ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం ద్వీపద ప్రక్రియకు చెందింది. కావ్యాన్ని ద్వీపద భండస్సులో రాస్తే దాన్ని ద్వీపద కావ్యం అంటారు. ఈ పాఠం 'బసవపురాణం' ప్రథమాశ్వాసంలోనిది.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- ❧ పాఠం ప్రారంభంలోని ప్రవేశిక చదవండి. పాఠంలోని విషయాన్ని ఊహించండి.
- ❧ పాఠం చదవండి. అర్థంకాని పదాలకు కింద గీతలు గీయండి.
- ❧ వాటి అర్థాలను 'పదవిజ్ఞానం' పట్టికలో గాని లేదా నిఘంటువులో చూసిగాని తెలుసుకోండి.

కవి పరిచయం

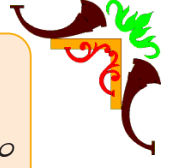

(1160-1240)
(ఊహాచిత్రం)

దేశీయ సంప్రదాయంలో రచనలు చేసిన మొట్టమొదటి కవి పాల్కురికి సోమనాథుడు. బసవపురాణం రచించి బసవేశ్వరుని చరిత్రను పురాణంగా నిర్మించి, ద్వీపదకు కావ్య గౌరవాన్ని కలిగించిన శైవ కవి, ఓరుగల్లు సమీపాన గల పాలకుర్తి (పాలకురికి / పాల్కురికి) సోమన జన్మస్థలం. తల్లి శ్రీయాదేవి, తండ్రి విష్ణురామిదేవుడు. సోమన వీరమాహేశ్వరాచార్యవ్రతుడు.

బసవేశ్వరునిమీద అచంచల భక్తి విశ్వాసాలను పెంచుకొని, ఆ మహాత్ముని జీవితం, బోధనల ఆధారంగా అనేక రచనలు చేశాడు. బసవ పురాణము, అనుభవసారము, బసవోదాహరణము, వృషాధిప శతకము, చతుర్వేదసారము, చెన్నమల్లు సీసములు, పండితారాధ్య చరిత్రము మొదలైనవి సోమన కృతులు. రగడ, గద్య, పంచకం, అష్టకం, ద్వీపద, శతకం, మొ॥ సాహిత్య ప్రక్రియలకు ఈయన ఆద్యుడు. సంస్కృతం, తమిళ, కన్నడ, మరాఠీ భాషా పదాలను యధేచ్ఛగా తన రచనలో ఉపయోగించిన బహుభాషా కోవిదుడు. తెలుగులో మణిప్రవాళశైలిని వాడిన తొలికవి.

ప్రవేశిక

భారతీయ సంప్రదాయంలో వివాహానికి విశేషమైన ప్రాధాన్యం ఉంది. దీనికి కల్యాణం అని మరొకపేరు. అంటే శుభకరమైంది అని అర్థం. ఇది మతాలను, కాలాలను, పాలకులను అనుసరించి వివిధ రూపాలను సంతరించుకుంది. వివాహబంధం కేవలం ఇద్దరు మనుషులను కలిపేది మాత్రమే కాదు, రెండు వంశాలను ప్రభావితంచేస్తూ తరతరాలను తరింపజేసే సంప్రదాయం.

పదమూడో శతాబ్దంలో, వీరశైవ మతం విశేష ప్రచారంలో ఉన్నప్పుడు కల్యాణ శోభ ఎట్లా ఉండేదో ఈ పాఠం ద్వారా గ్రహిద్దాం.

I

మకర తోరణములు మణి తోరణములు
ముకుర తోరణములు మునుగట్టఁ బనిచి

“కలయంగ వీధులఁగస్తూరి యలుకుఁ
డెలమి ముక్తాఫలంబుల మ్రుగ్గు లిడుఁడు

రండు భక్తులఁ బిలువుండు మీ రెదురు
వొండు! వేగమ తోడి తెండు తెండనుచు

నిటవచ్చునయ్యల కెదురు వచ్చుచును
నటవచ్చునయ్యల కర్థి మ్రొక్కుచును

యవిరళ నవ్య పుష్పాంజలు లిచ్చి
ప్రవిమల ధూప దీపంబులొనర్చి

యమ్మహాత్ములకు సాష్టాంగుడై యక్ష
ణమ్మ విభూతి వీడ్వమ్ము లర్పించి

కోలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరిణియుఁ
గేళిక జోకయు లీల నటంపఁ

బాయక “చాంగు! భళా” యను శబ్ద
మాయతి నాకసంబంది ఘూర్ణిల్ల

నలిరేగి వేణు వీణ వాద్య వితతు
లులియుచు లీలతో నొక్కట మ్రోయ

నానంద గీతంబు లగ్గించువారు;
పూని శంకరగీతములు వాడు వారు;

జతి గీతముల మీదఁ జప్పట లిడుచు
నతిశయ శివభక్తి నాడెడువారు;

నాది పురాతనాపాదిత స్తుతులు
వేదార్థములు గాఁగ వివరించువారు;

నెఱి శివమరులున గుఱితేని వేడ్క
నఱిముఱి మిన్నంది యాడెడువారు;

మ్రొక్కి శివానందమునఁ దమ్ము మఱచి
నిక్కపు సుఖమున నిద్రించు వారు

అలోచించండి-చెప్పండి

- ◆ ఈ ద్విపదను చదివారు కదా! దీంట్లో వినసొంపుగా ఉన్న పదాలు ఏవి?
- ◆ “విభూతివీడ్యమ్మలర్పించి” అని ఉందికదా! దీని భావం ఏమిటి?
- ◆ బసవేశ్వరుని పెండ్లికి ఏయే నృత్యాలు చేశారు? ఏయే సంగీత పరికరాలు ఉపయోగించారు? దీన్నిబట్టి నాటి వివాహాలలో సంగీత, నృత్యాలకు గల ప్రాధాన్యం మాట్లాడండి.

II

నిఖిల మాహేశ్వర నికరంబునిట్లు
 సుఖలీలం గొలుపున్నచో బసవయ్య
 యప్పాదజలముల నభిషిక్తుఁ డగుచు
 నొప్పి దివ్యాంబర యుగ్మంబు సాతి
 భసితంపు నెఱపూత పలుచగాఁ బూసి
 నొసలం ద్రిపుండ్ర మొప్పెసంగ ధరించి
 మౌళిం బ్రసాద సుమంబులు దుఱిమి
 పోలంగ రుద్రాక్ష భూషలు దాల్చి
 సారమై లింగపసాయితంబనెడు
 పేరను గల్గు కఠారంబు గట్టి
 యానంద బాష్పంబు లలుగులు వాఱ
 మేను రోమాంచ సమ్మిళితమై తనర
 భక్తి శృంగారమేర్పడఁ జాఱగొన్న
 భక్తి కళార్ణవు బసవయ్యఁ జూచి
 “యిట్టి ధన్యుడ నొదునే యిప్పు” డనుచు
 దట్టుండు బలదేవ దండనాయకుడు
 తన కూతుఁ గామినీజనతిలకంబు
 ననుపమ శృంగారవనధి గంగాంబు
 దోడ్తెచ్చియట్ల భక్తులకు మ్రొక్కించి
 యేడైన శుభచేష్ట లెదురుకొనంగ
 శివభక్త వనితలు సేసలు సల్ల
 శివ బలంబగ్గలించిన ముహూర్తమున
 వేదోక్త శివధర్మ విధి బసవనికి
 గాదిలి సుతం బెండ్లి గావించె నంత...

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ◆ బసవేశ్వరుణ్ణి వివాహానికి ఎలా అలంకరించారు? ఇలా ఎందుకు చేసి ఉంటారు?
- ◆ అలంకరణలకు సంస్కృతికి గల సంబంధం ఏమిటి?
- ◆ బలదేవుడు బసవణ్ణి చూసి తన జీవితం ధన్యమైందని ఎందుకు భావించి ఉంటాడు?
- ◆ వివాహం చేయడానికి వధువు తల్లిదండ్రులు వరుడు ఎలా ఉండాలని కోరుకొంటారు? ఎందుకు?

సారాంశం

బసవేశ్వరుడు పెండ్లికి అంగీకరించగానే బలదేవ దండనాయకుడు పట్టణమంతా మకరతోరణాలు, మణితోరణాలు, మల్లెపూల తోరణాలు కట్టేందుకు ఆజ్ఞాపించాడు. “వీధులంతా కస్తూరితో అలికి ముగ్గులు పెట్టండి. భక్తులందరినీ పిలవండి. బసవేశ్వరుని తీసుకొని రండి” అని చెప్తూ, జంగమదేవరలందరినీ పుష్పాంజలులతో ధూపదీపాలతో ఆహ్వానించి, సాష్టాంగ సమస్కారాలు చేసి, విభూతి యుక్తమైన తాంబూలాలను సమర్పించాడు.

ఆ సందర్భంగా కోలాటం, బహురూపులు, గొండ్లి, పేరిణి, కేళిక మొదలైన నృత్యాలు చేస్తూ, ‘ఛాంగు భళా!’ అనే శబ్దాలు ఆకాశాన్నంటే విధంగా మార్మోగుతుండగా, వేణువు, వీణావాద్యతంత్రులన్నీ మోగుతుండగా కొందరు ఆనంద గీతులు పాడారు; శంకరుని స్తుతించారు మరికొందరు; ఆ జతులకు గీతాలకు అనుగుణంగా చప్పట్లు కొద్తూ అతిశయించిన శివభక్తితో ఇంకొందరు నర్తించారు; ప్రాచీనకాలం నుండి పరమేశ్వరుణ్ణి స్తుతించే విధానాన్ని కొందరు వివరించారు; అపారమైన శివభక్తి పారవశ్యంతో మరి కొందరు ఉత్సాహంతో గంతులేశారు; ఇంకా కొంతమంది శివానందంలో లీనమై సుఖనిద్రలో మునిగిపోయారు.

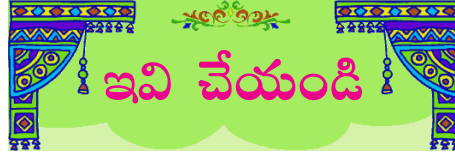
ఆ విధంగా జంగమయ్యలంతా సంతోషమైయుండగా వారి పాదజలంతో అభిషిక్తుడైన బసవేశ్వరుడు దివ్యమైన వస్త్రాలను ధరించి, భస్మాన్ని నిండుగా అలముకొని, నుదుట విభూతిరేఖలు ధరించి, వారి పూజాపుష్పాలను సిగలో తురుముకొని, రుద్రాక్షమాలలు వేసుకొని, లింగపసాయితమనే ఖడ్గాన్ని నడుముకు కట్టుకొని, ఆనందబాష్పాలురాలగా, రోమాంచితమైన శరీరంతో, భక్తి సౌందర్యం ఉట్టిపడుతుండగా వచ్చాడు.

బసవేశ్వరుని చూసి బలదేవుడు తన జీవితం ధన్యమైందని అనుకున్నాడు. సౌందర్యవతి, శ్రేష్ఠురాలైన తన కూతురు గంగాంబను పిలిపించాడు. భక్తులందరికీ మొక్కించి, శివ భక్తురాండ్రంతా అక్షతలు చల్లుతూండగా శివబలం అతిశయించిన ముహూర్తాన వేదోక్తంగా శివధర్మాన్ననుసరించి ప్రియమైన తన కూతురును బసవేశ్వరుని కిచ్చి పెండ్లి గావించాడు.

చదవండి - తెలుసుకోండి

- 1) **విభూతి వీద్యము :** వీద్యము అంటే విడియం లేదా తాంబూలం. వీరశైవాచారంలో విభూతితో కలిపి తాంబూలం ఇచ్చి జంగమదేవరలను, గురువులను, వీరాధిపతులను ఆహ్వానించేటప్పుడు సమర్పించేది విభూతి వీద్యం. తెల్లని వస్త్రంలో విభూతితోపాటు తమలపాకులు, వక్కలు, ఖర్జూరపండ్లు పెట్టి ఇస్తారు.
- 2) **పేరిణి :** యుద్ధ సన్నద్ధులను చేయడానికి, వీరభక్తిని ప్రకటించడానికి పురుషులు చేసే వీరనాట్యం.
- 3) **గొండ్లి :** ఇదీ కోలాటం వంటిదే. నర్తకులు వృత్తాకారంలో నిలబడి తాళ లయానుగుణంగా నృత్యం చేస్తారు.
- 4) **పాత్ర :** రకరకాల వేషాలు ధరించి ప్రదర్శించే ఆట.
- 5) **కేళిక :** ఇదీ ఒక నాట్య విశేషం.
- 6) **జతి :** సంగీత నృత్యాల్లో లయానుగుణమైన స్వర విన్యాసం.

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. పెళ్ళివేడుకలో పాడించే సంప్రదాయాలు ఏమేం ఉంటాయి? తెలపండి.
2. ఈ పాఠాన్ని రాగంతో, భావంతో చదవండి.
3. కింది పద్యాన్ని చదవండి. దాని కింద ఇచ్చిన ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి...

చ. సురవర పూజ్య! పూజ్యగుణశోభిత! శోభితరూప! రూపవి
స్ఫురతరశీల! శీలగుణపుంగవ! పుంగవసత్త్వ! సత్త్వ సం
హర పరవాద! వాదభయవర్జిత పాపవిచారచార! ఈ
శ్వరసమ నీవెదిక్కు - బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

ప్రశ్నలు :

- అ) సోమనాథకవి రచించిన ఈ పద్యం 'మకుటా' న్ననుసరించి ఏ శతకంలోది తెల్పండి.
- ఆ) ఈ పద్యం ఛందస్సును గమనించి, ఏ వృత్తమో గుర్తించండి.
- ఇ) ఈ పద్యంలోని అలంకారమేది? ఎలా చెప్పగలరు?
- ఈ) ఈ పద్యం ద్వారా కవి ఎవరిని స్తుతిస్తున్నాడు?

4. కింది ప్రశ్నలకు పాఠం ఆధారంగా జవాబులు రాయండి.

- అ) సోమనాథుని గురించి రాయండి.
- ఆ) "ఇట్టి ధన్యుడ నాదునే యిప్పు"డని ఎవరు, ఎవరితో, ఏ సందర్భంలో అన్నారో వ్యాఖ్యానించండి.
- ఇ) బసవేశ్వరుని పెండ్లి సందర్భంగా కవి పేర్కొన్న ఆటపాటలు ఏవి?
- ఈ) పాఠం ఆధారంగా నాటి సంస్కృతి, సంప్రదాయాల గురించి ఏమేమి తెలుసుకొన్నారు?

II. వ్యక్తీకరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

- అ) అలంకారం అట్లా ఉండటానికి కారణాలేవి?
- ఆ) నేటి వివాహాల్లో వధూవరుల అలంకరణలెలా ఉంటాయో రాయండి.
- ఇ) బసవేశ్వరుని గురించి రాయండి.

2. కింది ప్రశ్నలకు పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

- అ) ఈ పాఠం సారాంశాన్ని మీ మాటల్లో రాయండి.
ఆ) ప్రాచీన కావ్యాలకు సంబంధించిన పాఠాలు చదవడంవల్ల కలిగే ప్రయోజనాలను వివరించండి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

- అ) ద్విపద రూపంలోని ఈ పాఠ్యభాగాన్ని గేయంగా గాని, వచన కవితగా గాని మలచండి.
ఆ) నాటితో పోలిస్తే, నేటి వివాహపువేడుకల్లో వచ్చిన మార్పులు ఏమిటి? వీటి గురించి విమర్శనాత్మకంగా మీ స్నేహితునికి ఒక లేఖ రాయండి.

భాషాంశాలు

పదజాలం

1. కింది మాటలు సందర్భాన్ననుసరించి ఎలా ఉపయోగించారో గ్రహించి, ఇంకొక వాక్యం రాయండి.

- అ) తోడ్పాటు : రాధ తన స్నేహితురాలికెదురేగి తోడ్పెట్టింది.
ఆ) అలుగులువారు : సీత దూరమైనప్పుడు రాముడు కన్నీరు అలుగులు వారగా ఏడ్చాడు.
ఇ) రోమాంచితం : తానెంతగానో అభిమానించే గురువుగారు హఠాత్తుగా కనిపించగానే శివయ్య మేను ఆనందంతో రోమాంచితమైంది.
ఈ) ధర్మవిధి : ధర్మవిధిననుసరించి కార్యాలు నిర్వహించడం సంస్కృతిలో ఒక భాగం.

2. నిఘంటువు సాయంతో కింది పదాలకు నానార్థాలు వెతికి రాయండి.

- అ) అర్థి : _____
ఆ) ఘూర్ణిల్లు : _____
ఇ) ముకురము : _____

3. కింది పదాలకు సమానార్థాలనిచ్చే మరి రెండు పదాలను తెలిపి, వాటితో ఒక్కొక్క వాక్యం రాయండి.

- అ) కఠారము : _____
ఆ) నిక్కుము : _____
ఇ) వితతి : _____

4. కింది పదాలలో ప్రకృతులేవో, వికృతులేవో గుర్తించి, సంబంధిత పదాలను ఎదురెదురుగా రాయండి.

పుష్పము	బగితి	అయ్య	సింగారము
సుఖము	శృంగారము	ఆర్య	భక్తి
పువ్వు	సుకము		

5. ప్రస్తుత పాఠం ద్విపదరూపంలో ఉంది కదా! ఈ పాఠంలోని ఏవైనా రెండు పాదాలకు గణవిభజన చేయండి ద్విపద లక్షణాలతో పోల్చండి.

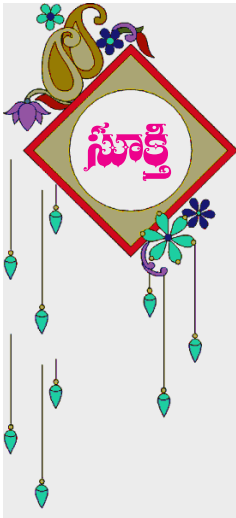
భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

- ♦ ద్విపద రూపంలో ఉన్న ఏవైనా రచనలు / పుస్తకంలోని కొంత భాగాన్ని సేకరించండి. దాన్ని రాసి చదివి వినిపించండి. (ఉదా॥ సుభద్రా కల్యాణం, రమాపరిణయం, పల్నాటి వీరచరిత్ర, రంగనాథ రామాయణం మొదలైనవి).

చదవండి - తెలుసుకోండి

ద్విపద లక్షణం :

- * ద్విపద జాతిపద్యం
- ♦ ఇందులో ప్రతి పద్యంలో రెండు పాదాలుంటాయి.
- ♦ ప్రతిపాదంలో వరసగా మూడు ఇంద్రగణాలు, ఒక సూర్యగణం ఉంటాయి.
- ♦ మూడవ గణం మొదటి అక్షరం యతి. యతిలేని చోట ప్రాసయతి చెల్లుతుంది.
- ♦ ప్రాస నియమం ఉంటుంది.
- * ప్రాసనియమం లేని ద్విపదను మంజరీద్విపద అంటారు.
- * ద్విపద ప్రక్రియలో రచన చేసినవారు : పాల్కురికి సోమనాథుడు, గోనబుద్ధారెడ్డి, గౌరన, శ్రీనాథుడు, తాళ్ళపాక తిమ్మక్క, తాళ్ళపాక చిన్నన్న, తరిగొండ వెంగమాంబ మొదలైనవారు.

శాంతితుల్య తపోనాస్తి, న సంతోషాత్పరం సుఖం
న తృప్త్యాః పరోవ్యాధిః, న చ ధర్మో దయాసమః
- ఆర్యధర్మ
శాంతం వంటి తపస్సు, సంతోషం కంటే సుఖం,
కోరికను మించిన వ్యాధి, దయను బోలిన ధర్మం
లోకంలో లేవు.

